

*Derleme / Review Article***Narsisizme dair bir inceleme: Peter Sellers'ın hayatı ve ölümü****A review on narcissism: The life and death of Peter Sellers**

Ayşenur Güngör

Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Doktora Programı, İstanbul, tunalipsikoloji@gmail.com, 0000-0001-6672-769X

Anahtar Kelimeler:
Psikoloji, Narsisizm,
Psikopatoloji, Film Analizi**Key Words:**
Psychology, Narcissism,
Psychopathology, Movie analysis**Sorumlu Yazar/Corresponding Author:**
Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Doktora Programı, İstanbul, tunalipsikoloji@gmail.com, 0000-0001-6672-769X**DOI:**
10.52880/sagakaderg.1622979**Gönderme Tarihi/Received Date:**
19.01.2025**Kabul Tarihi/Accepted Date:**
29.04.2025**Yayımlanma Tarihi/Published Online:**
30.06.2025**ÖZ**

Bu makalede, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde dünyaya gözlerini açmış ünlü İngiliz komedyen Peter Sellers'ın hayatı, kariyeri ve hayat verdiği karakterleri anlatan 2004 yapımı "Peter Sellers'ın Doğumu ve Ölümü" filmi, narsisizme dair çağının öncüsü kuramlar çerçevesinden ele alınmıştır. Tiyatro kökenli bir aileden gelen Peter Sellers'ın kariyeri BBC radyosunda, Britanya'nın politik tutumunu, diplomasiyi ve ekonomiyi gerçek üstü bir mizah ekseninde ele alan bir tür komedi-varyete programıyla başlamış, ardından sinemayla ve adından çokça bahsettiren filmlerle devam etmiştir. Ünlü Pembe Panter (Pink Panther) filminde sakarlıklarına rağmen olayları bir şekilde tesadüfen çözmeyi başarabilen Müfettiş Clouseau karakteriyle büyük bir şöhret yakalayan Sellers; bu başarısının ardından daha pek çok meşhur filmde rol almıştır. Bu makale temelde iki bölümden oluşmaktadır. Peter Sellers'ın kısa hayat hikayesi ardından, Freud sonrası Kohut, Kernberg, Winnicott ve Lacan gibi çağdaş kuramcılar narsisizme dair teorik perspektifine yer verilmiştir. Bu çalışmanın amacı Freud sonrası çağdaş kuramcılar narsisizm kuramlarından yola çıkarak betimleyici bir içerik analizi oluşturmaktır.

ABSTRACT

In this article, the 2004 film "The Birth and Death of Peter Sellers", which tells the life, career, characters of the famous British comedian Peter Sellers, who opened his eyes to the world in the first quarter of the 20th century, is discussed within the framework of narcissistic theories. Coming from a family of theatre actors, Peter Sellers' career started with a comedy-variety program on BBC radio, which deals with British politics with surreal humor, and then continued with cinema. Sellers, who achieved great fame with the character of Inspector Clouseau, who managed to solve the events by chance despite his clumsiness in the famous Pink Panther movie. After giving the brief life story of Peter Sellers, narcissism is explained through different perspectives on the mental state and relations of the infantile that have developed and transformed since Freud; followed by the theoretical perspective of contemporary theorists such as Kohut, Kernberg, Winnicott and Lacan on narcissism. Then, the life and movies of Peter Sellers are analyzed through theoretical perspectives that explain narcissism within the scope of the movie "Life and Death of Peter Sellers". The aim of this study is to create a descriptive content analysis based on the theories of narcissism by post-Freud contemporary theorists.

GİRİŞ

Peter Sellers'ın Hayatı ve Ölümü

Roger Lewis'in 1997 yılında yayınladığı "The Life and Death of Peter Sellers" kitabından uyarlanan, yönetmenliğini Stephen Hopkins'ın yaptığı 2004 yapımı "Peter Sellers'ın Hayatı ve Ölümü" filmi, ünlü İngiliz komedyenin aile öyküsünü, ilişkilerini, oynadığı filmlerdeki karakterlerini konu almaktadır. 8 Eylül 1925 tarihinde, annesinin karşılıksız ve onu tüketircesine yoğun bir aşkla (agape) dünyaya getirdiği Peter, bir zaman sonra annesini "Peg" olarak çağıracaktı (Sellers, 1981, Sikov, 2003). Filmde babası ise annesinin yanında oldukça sakin, eşinin boyunduruğunda silik biri olarak resmedilmektedir. Annesi Peg, varyete temsilcileri yazıp oynayan bir sanatçıdır, eşi ve oğlu üzerindeyse oldukça baskın bir karakterdir (Sikov, 2003). Pek çalışkan olmasa da doğuştan yeteneği sayesinde meşhur olan Peter'in en büyük dilemmasının annesinin arzusunu yerine getirmek ve onunla tamamlanmak olduğu anlaşılmaktadır.

Film, Peter'in BBC radyosunda seslendirdiği "The Goon Show" performansıyla açılır. Tüm izleyiciler kahkahalar içinde Peter ve arkadaşlarının seslendirmelerini takip eder. Bir komedi-varyete programı olan gösteri, Britanya'nın politik tutumunu, diplomasiyi, ekonomiyi gerçek üstü bir mizah ekseninde, bir dizi slogan ve ses efektiyle ele alır, 1950'den 60'lara kadar devam eder ve pek çok ödül alır.

Farklı aksanları kullanabilme becerisi, çok yönlü bir oyunculuğunun olması sayesinde sayısız karaktere hayat veren ünlü İngiliz aktör, pek çok filmde zıtlıkları barındıran rolleri canlandırır. Kara mizah ve hicvi ustalıkla kullanır. Altın Küre ve BAFTA kazanır. Pek çok röportajında oynadığı karakterler dışında "bir kimliği olmadığını" ifade eden Peter (Sikov, 2003) bir kimlik oluşturamamanın yarattığı yetersizlik duygusu, depresyon ve güvensizlikle ömrünü sürdürmüştür. Ünlü İngiliz Film yapımcısı Boulting Kardeşler, Peter Sellers'ı "Britanya'nın Chaplin'den bu yana yaşayan en büyük mizah oyuncusu" olarak anmaktadır (Sikov, 2003). Peter, radyo kariyerinin ardından ilk büyük rolünde, Müfettiş Clouseau karakterine hayat verir. Clouseau, Pembe Panter'in peşinde onu yakalamak için dolanan, sakar, beceriksiz, sürekli kaza yaşayan, olay yerine geldiğinde değerli eşyaları kırıp döken, Fransız aksanıyla konuşması pek anlaşılmayan bir dedektiftir. Yalnızca Britanyada değil Pembe Panter serisinin şöhreti tüm dünyada yayılır. Bu başarıda muhakkak Peter Sellers'ın rolü çok büyüktür. Peter, zaman içinde ünlenir. Onun hayatına giren en önemli isimlerden biri Stanley Kubrick'tir. Birlikte 'Lolita', 'Dr. StrangeLove' gibi kültleşmiş filmler yaparlar. Kubrick, Peter'a duyduğu güvenle film sırasında

pek çok sahneyi doğaçlama şekilde oynamasına müsaade etmiştir (Sikov, 2003). Büründüğü rolleri sanki gerçekten "yaşıyormuşçasına" canlandıran aktör, kendi deyimiyle "bir kimliğe sahip olmadığı için" (Sikov, 2003) ona her türlü verilen kimliği/rolü tüm varlığı ile canlandırmış ve kendine hayran bırakmıştır.

Peter'in aile hayatı, ne yazık ki kariyeri kadar yolunda gitmez. Sophia Loren ile başrol oynayacağı bir yapımda, Sophia'ya duyduğu "tuhaf" aşk nedeniyle karısı ve çocuklarını terk eder fakat sonunda Sophia Loren tarafından da reddedilir. Bu ayrılığın ardından hayatı büyük bir savrulma evresine girer. Hala kariyerinde çok başarılıdır ancak günü birlik ilişkiler kurar; paranın ve gücün hazzını tecrübe eder. Sonunda kendinden yaşça epey küçük bir kadınla yeniden evlenir. Genç karısına hayranlık uyandıracak şekilde evlenme teklifinde bulunur, fakat evliliğin devamında bu hayranlığı uzun sürmez. Bir süre sonra karısından da ayrılır. Aile yapısı içinde her zaman baskın konumda olan annesi Peg'le ilişkisi hep çok iyi olur. Peter, annesinin biricik oğlu, onun bu dünyada yarım kalmış arzularını gerçekleştirecek yegâne varisidir. Annesi, oğluyla o kadar yakındır ki babanın bu süreçteki varlığına tahammül edemez, onu sürekli bastırır, Peter'in hayatı üzerinde asıl söz sahibi sadece annesi olur, aynı zamanda en büyük destekçisidir. Yaratıcılığı, olağanüstü zengin hayal gücü ve drama kabiliyetiyle Peter'in üstesinden gelemeyeceği rol yok gibidir.

Annesinin "oğlunu kendine saklaması" ve ilişkisinin bu denli yakın olması, bir zaman sonra paradoksal şekilde oğlunun ondan uzaklaşmasıyla sonuçlanır. Annesi, babasının ölüm döşeginde olduğunu oğlundan saklar ve Peter, ancak babası son nefesini verirken yanında olur. Annesi, "dikkatin dağılması" diye söylemedi der. Annesi için eşinin varlığı "önemsiz ve dikkat dağıtıcı" bir detaydır. Peter'in bunun üzerine annesiyle arası açılır. Sonrasında araları düzelse de hiçbir zaman eskisi gibi olmaz. Öyle ki Peter, annesinin hastalık sürecinde ve son zamanlarında yanında değildir. Hayatının son döneminde Kosinski'nin "Orada Bir Yerde (Being There)" filmini çekmeyi çok arzu eder. Hayatı, televizyonda izlediklerinden ibaret zanneden, bugüne kadar topluma hiç karışmamış Chance karakterini başarıyla canlandırır. Film, 1979 yılında yayınlanır. Canlandığı her karakteri sonuna dek "yaşatan", pek çok ödül sahibi, yetenekli, annesinin biricik oğlu Peter ise, hayatı boyunca nereye ait olduğunu bilemeden "orada bir yerde" var olmanın "dayanılmaz hafifliğiyle" 1980 yılında dünyaya gözlerini kapar.

Narsisizme Kuramsal Bakış: Freud'un Bebeğinden Modern Bebeğe

İnsanın varoluşundan bu yana her bebek, ebeveyni tarafından görünür olabilmek için ya mükemmel ve sıra

dışı olmalı ya da bu ihtiyacı giderebilmek için ebeveyni mükemmel ve sıra dışı şekilde algılamalıdır; bu bakış açısıyla bebek, değer görmenin bir yolu olarak kendisine bakım verene tapınmakla yükümlüdür ve ona tapacak birilerine ihtiyaç duyar (Mitchell, 1988). Narsisizmi anlayabilmenin başlangıç noktası bebeği anlamaktan geçmektedir.

Freud'un yaklaşımına göre bebek, biyolojik gerilimlerle kendini gösteren saldırgan ve cinsel dürtüleri için bir boşaltım nesnesi ve doyum arayan bir varlıktır. Psikanalitik kuramda, Freud'dan bugüne kadar, bebeğin ele alınışı değişkenlik gösterir. Freud'un bebeği, dış dünyadan gelen uyarıları kaydedip bunlar yüzünden acı çeken, görece saldırgan itki ve dürtülere sahip, türlü korku ve fanteziler tarafından yönetilen, haz ve doyum arayan, çatışma içinde bir varlıktır (Freud, 1964; akt. Mitchell, 1988). Bebek dürtülerden kaynaklı gerilimini yatıştırabilmek için bir nesne arayışına girer. Bu nesne aracılığıyla dürtülerin yarattığı gerilimi boşaltır. Dolayısıyla dışarıdan bir doyum nesnesine ihtiyaç vardır. Bu arayış esnasında, gerçeğin devreye girmesiyle acı çekmeye başlaması bir olur. Çevreden gereksinimlerini karşılayamadığı takdirde büyüme durur, var kalımı sürdürürebilmek için bebek bu ihtiyaçlarını çevreden zorla almaya ve saldırgan itkilere yönelmeye çalışır. Bu da çatışmayı beraberinde getirir. Freud'un bebeğinin aksine çağdaş psikodinamik yaklaşımların ortaya koyduğu 'modern bebek' (Mitchell, 1988) görece bu çatışmadan uzak ve masumdur. Başlangıçta etkileşim üzerinden ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan bebek, bu ihtiyaçlar karşılanmadığı takdirde o döneme dair eksik kalan parçaları yetişkin ilişkilerinde benzer örüntüler şeklinde yansıtacaktır (Mitchell, 1988; Mitchell ve Black, 2016).

YÖNTEM

Roger Lewis'in aynı adlı kitabından uyarlanmış; McFeely ve Christopher Markus'un senaryosunu yazdığı; Stephen Hopkins'in yönetmenliğini yaptığı film, Freud sonrası çağdaş kuramcılarının narsisizm kuramlarından yola çıkarak betimleyici bir içerik analiziyle incelenmiştir. Bu kapsamda, filme dair sahneler ve içerikler üzerinden çıkarımlar yapılarak film sahneleri betimlenmiş, narsisizmi açıklayan kuramlarla açıklanmıştır.

Kernberg ve Narsisizm

Kernberg'in (1971) kuramsal çalışmalarına ilham olan Klein (1993), narsistik yanılsamayı idealizasyon ve büyüklenmecilik ekseninde ele alır. Klein'a göre dünyaya büyük bir dehşet ve korku içinde gelen bebek iyi ve kötüyü birbirinden ayırdığı paranoid-şizoid konumdadır. Zaman için bu ayrıştırma azalır ve bütünleştirmeye doğru bir süreç başlar. Ancak bu süre zarfında yaşanan yoğun anksiyete, erken dönemdeki

narsistik yanılsamalara karşı bir tür başa çıkma işlevi görür. Kişi kötü nesneye karşı kendini savunabilmek için ya idealizasyonu kullanacak ya da büyüklenmeci bir üslupla karşı tarafın güç ve otoritesine meydan okuyacaktır.

Kernberg'e göre (1971), sağlıklı narsisizm, kendini üstün ve iltimaslı görerek büyüklenen ya da idealizasyon üzerinden başa çıkma mekanizmasını ifade eden patolojik narsisizmden farklıdır: Bu noktada kendilik temsili ve kendilik saygısına dayalı süreçler devrededir. Narsistik yanılsamalar ise gerçek kendilik/benlik ile ideal olan kendilik ve nesnesinin bir tür iç içe geçmesi sonucudur (Mitchell, 1988). Erken gelişim döneminde yoğun saldırgan itkilerle dünyaya gelen ve çeşitli engellenmelere maruz kalmış bebek, bu yok edici dürtülerle etrafındaki bireyleri onu yok edecek şekilde algılar. Umutsuzluk içindeki bebek, zaman içinde çevreden hiçbir şey beklememeyi, sonrasında yaşayacağı hayal kırıklığına tercih eder (Mitchell, 1988). Aynı zamanda bir şey talep etmemenin ve ona sunulana da reddetmenin kendiliğini daha az riske atacak bir şey olduğu inancını pekiştirir. Kendini tümgüçlü (omnipotent) ve tam olarak görüp kendinde her şeyin var olduğuna ve karşı taraftan hiçbir şey alamayacağına inanır. Asla güvende ve emniyette hissetmeyen bebek, oral saldırgan itkilerin de bir yansıması olarak kendiliğini büyüklenmeci bir eksende geliştirir. İşte narsisizmin çatısı da bu şekilde kurulmuş olur. Kernberg (1975) idealizasyonu, ötekilere karşı hissedilen yoğun öfke ve nefretin örtük bir savunma yolu olarak ifade eder. Bu da erken gelişim dönemlerinden itibaren deneyimlenen engellenmeye dair çaresizlik ve nefret duygularından kişiyi korur. Bu sayede kimseye bağlı ya da bağımlı olmayacak; dolayısıyla hayatın ilk dönemlerinde tecrübe ettiği gibi incinme riskini de elimine etmiş olacaktır. Etrafındaki kimsenin bu ihtiyacı karşılayamayacağına dair kuvvetli inanç, tümgüçlü olma halini sürdürdüğü gibi değersizleştirmeyi de beraberinde getirir. Narsisizmin çekirdeği Kernberg'e göre bu zeminde kendini var eder. Kernberg'e göre narsisizm bir tür kendiliğe yatırımken, nesne ilişkileri de nesneye yatırımdır (1971, 1975). Nesneye duyulan "iyi sevmeye" ve "iyi nefret etmeye" bir aradadır. Kişinin bu bir aradalığa tahammülü patolojik narsisizmin de belirleyicisidir (Mitchell, 1988). Narsist, özünde bu tutarlılığa ihtiyaç duyarken ilişkiye girmekten ve yakınlaşmaktan uzak durarak derin duygusal bağlar kurmaktan kaçınır.

Kohut ve Narsisizm

Kohut (1971) kendilik (self) psikolojisinde çevreyle kurulan etkileşimin kendilik oluşumundaki etkisinin önemine dikkat çeker. Birey kendiliğini oluşturabilmesi ve bir bütün olarak koruyabilmesi için Winnicott'ın (1991) bahsettiği gibi kucaklayıcı bir çevreye ihtiyaç

kaynakları değişmiştir. Winnicott (1991, 2014), Freud'un dürtü kuramında bahsettiği vahşi, saldırgan itkilerin ve çocuksu arzuların açığa çıkarılarak bunlardan vazgeçilmesine dair yaptığı vurgu yerine kucaklayıcı bir çevrenin varlığında bu ihtiyaçların yeniden canlandırılmasına dikkat çeker. Narsisizmdeyse gerçek kendilik, bebeği adeta yutan bir annenin gölgesinde hapsolmuş, yok olmuş, sınırlar kaybolmuştur; dolayısıyla gerçekle olan bağ da kopmuştur.

Lacan Bakış Açısı

Lacan'ın bebeğe bakış açısı da tıpkı Freud'un ve sonrasında Klein'in tanımladığı gibi (Mitchell, 1988) dehşet içindeki bebekle benzerlik gösterir, ancak Lacan'ın bebeği Klein'in bebeğinden farklıdır. Ötekinin varlığını ana rahmine düştüğü andan itibaren sezen, 4. ayda sesleri hissedebilen Lacan'ın bebeği, ötekinden muaf değildir (Lacan ve Miller, 2013). Doğduktan sonra ise bebek korkunç bir gerçekle yüzleşir, "eksik" olduğunu bilir ama neyin eksik olduğunu anlamlandıramaz. Parçalanmış ve eksik olan bebek, bu eksikliği gidermek için ötekine yönelir. Bu aslında eksikliği tamamlamaya dair bir illüzyonu içinde barındırır. Arzuyu dış dünyadaki bir nesneye yöneltir ve ikame etmeye çalışır. Ötekine yönelemese arzu, kendine dışarıda bir nesne bulamaz. Bu da derin ve komplike bir yas sürecini beraberinde getirir. Eksikliği doldurmaya yönelik ilgi ve illüzyon, zaman içinde ötekinin de (anne) eksik olduğunun idrakiyle sonlanır. Yoğun bir engellenme hissinin ardından birey, tekrar bu eksikliği ikame edebilecek bir nesne arayışına başlar (Lacan ve Miller, 2013).

6. aydan 18. aya kadar uzanan ayna evresinde bebek, birtakım zihinsel temsiller oluşturur, nesne devamlılığı geliştirir ve anneyi zihninde tutmaya başlar. 18 ay sonrasında ise dile ve kültüre, Lacan'ın deyimiyle üçlü diyalektiğe geçiş başlar. Bu defa anne ve bebek ikili sisteminden dışarı çıkılıp üçüncülerle tanışılan evreye adım atılır. Bu evrede bu defa kişi, üçüncüyü fantezilemeye başlar. Artık birlikte tamamlanması gereken bir üçüncü vardır.

Lacan'a göre "arzu, ötekinindir; kişinin arzusu, aslında ötekinin onu arzulamasıdır". Biyolojik ihtiyaçlarla başlayan bu süreç, ötekinin arzusunu gerçekleştirmek şeklinde devam eder; tamamlanmak için birey, ötekine yönelir. Bu noktada Lacan'ın gereksinim (need), talep (demand) ve arzu (desire) kavramları karşımıza çıkmaktadır. Gereksinim, ötekine olan biyolojik yönelimi ifade eder (Lacan, 1997). Bebek bedenindeki düzensizliklerle tek başına başa çıkamaz, bu gereksinimleri giderecek birine ihtiyaç duyar ve bu noktada talep etmeye başlar. Fizyolojik gereksinimler doyurulduktan sonra bebeğin bu fizyolojik ihtiyaçlarla özdeşleştirdiği ve ihtiyacı doysa bile devamını istediği

davranışlar söz konusudur. Arzu ne doyuma duyulan iştah ne de aşka duyulan istektir.

Lacan imajiner (imgesel, hayali), sembolik ve gerçek olmak üzere üç evreden bahseder. İmajiner, görüntülerin ve hayal gücünün alanıdır. Bu düzenin temel yapıtaşları sentez, özerklik, ikilik ve benzerliktir (Lacan, 1997). Lacan, ego ile yansıyan görüntü arasındaki ayna evresinde yaratılan ilişkinin, egonun ve imgesel düzenin kendisinin radikal yabancılaşma yerleri olduğunu vurgular. Yabancılaşmayı, imgesel düzenin kurucusu ve bu ilişkiyi narsistik olarak tanımlar (Lacan, Miller ve Grigg, 1993). Sembolik düzen ise, imgeselin görsel alanını yapılandırır ve dilsel bir boyut içerir. Gösteren (signifier) simgeselin temeliyse, gösterilen ve anlam da imgesel düzenin bir parçasıdır. Bu yönüyle de üçüncüye yani anne ve bebek ilişkisindeki ikili sistemin ötesine, yani kültüre ve dile girişi ifade eder. Dilin hem sembolik hem de imgesel çağrışımları vardır. İmgesel yönüyle dil, ötekinin söylemini tersine çeviren ve çarpıtan 'dil bariyeri' anlamına gelir. Bir diğer deyişle kültür, yasa, kurallar devreye girer. Bu noktada Lacan küçük öteki (little other) ve büyük öteki (big other) kavramlarından bahseder: Küçük öteki, gerçekte öteki olmayandır, yalnızca egonun bir yansıması ve projeksiyonudur. Aynı anda hem karşıt hem de aynasal bir görüntüyü içerir. Dünyaya gözlerini açan bir bebek için küçük öteki annesidir. Annenin isteklerini tatmin etmek üzerine kurulu bir arzu içindedir. Küçük ötekiyle hemhal olursa tam anlamıyla doyuma ulaşacağına dair bir algı içerisindedir. Küçük öteki tamamen imgeselde kayıtlıdır. Büyük öteki, özdeşleşme yoluyla asimile edilemediği için hayali olanın yanıltıcı ötekiliğini aşan bir ötekilik olan radikal başkalağa işaret eder (Lacan, Miller ve Grigg, 1993).

Lacan'ın kavramsallaştırmasında fallus, annenin arzusunu tamamlayan şey olarak tanımlanır. Güç, otorite ve arzunun kendisiyle özdeşleştirilir. İmgeselde annenin fallusu çocukken; sembolik evrende çocuk, annenin onu da aşan bir arzusu olduğunu fark eder arzu doyumu için fallusu artık dışarıda aramaya başlar. Üçlü diyalektiğe, kültüre geçiş de tam bu evrede olur. Lacan buradaki üçüncüye "baba" adını verir, sonrasında bu tanımlı "babanın adı" şeklinde günceller. Üçüncü, annenin gözündeki babanın varlığıdır. Birey, üçüncüyü ve onun gücünü idealize etme eğilimindedir.

TARTIŞMA

Peter Sellers'in Rol Aldığı Filmlere Dair Kuramsal Bakış Açısı

Peter Sellers'in canlandırdığı, insanları izlerken sürekli güldüren Müfettiş Clouseau karakteri aslında Peter'in insanların yüzünde (aynada) gördüğü kendisiyle ilgili

iyi nesne olduğuna dair temsili barındırır. İnsanları güldürmek ve sevmek onun iyi nesne olma haline denktir, çünkü ya iyi ya da tamamen kötü olacaktır (Klein, 1933). Freud'a göre (1914) narsistik deneyim ömür boyu kişiyle beraberdir. Narsistik libido, nesne libidosuna dönüşerek kendine bir doyum kanalı oluşturur. Birincil narsisizmin bir kısmı olduğu gibi varlığını sürdürürken zaman içinde libido kendine doyum arayacak farklı nesnelere arar. Çocuk, ebeveyni tarafından koşulsuz ve aşırı -narsistik- derecede sevildiğinde kendiliğe dair duyulan aşk idealize edilir. Çocuğun bu aşamada artık gerçek anlamda sahip olduğu özellikler bakımından sevilmesi olası değildir. Bunu sağlamanın yolu çevredeki yetişkinlerin beklentilerini karşılamaktan geçer. Bu sayede tekrar tam ve kusursuz olabilir. En büyük korku, bu denli sevilen ve aşırı değer biçilen çocuğun gerçek dünyayla bağlantısını tamamen yitmesidir. Buradaki yitim aynı zamanda kendiliğin de yok oluşu anlamına gelir. Bu sebeple birey, etrafında sürekli değer atfedeceği ya da ona değer atfedecek nesne arayışı içindedir. Bu arayışın olumlu sonuçlanmaması derin bir dağlımayı da beraberinde getirmektedir.

Peter Sellers, 1964 yapımı Dr. StrangeLove filminde üç ayrı karakteri, üç farklı tipoloji ve sesle canlandırır. Film, üst rütbeli bir komutanın Amerika'yı hiç istemediği halde savaşa sokmasını anlatan bir kara mizahtr. Kubrick, dördüncü bir karakteri daha Peter'in seslendirmesini ister (Russell, 1964, 1985). Peter, bu karakterin sesini bir türlü bulamaz ve diğer üç karakteri baştan inşa edip seslerini yaratmış olmasına rağmen kendini "işe yaramaz" olarak addeder. Kendilik algısı o kadar olumsuz ve zayıftır ki başarısızlığa hiçbir şekilde tolerans gösteremez.

Peter'in yaşadığı bu yoğun kaçınma, esasen yetersizlik ve engellenme hissini hiçbir şekilde tolere edememesi ile yakından ilişkilidir. Freud'un narsistik ebeveyni (1914) çocuğunun kusurlarını örtbas eden, herhangi bir acizyeti asla çocuğa yansıtmayan, tüm kusurları gizleyen bir yapıdadır. Kendi yarım kalan narsisizmlerinin bir tür yeniden sahnelenişini ortaya koyan bu ebeveynler, çocukları üzerinden doyurulmamış arzularını ve düşlerini tatmin etme fırsatı bulur. Bu da ebeveynin kendine ait çözülmemiş bebedeksi narsisizmin, yeteri kadar karşılanmamış oral gereksinimlerin yarattığı öfke ve nefretle birlikte kendini tekrar var etme çabasıdır. Tıpkı annesi Peg'in oğluna türlü desteği sunup oğlunun tümgüçlülüğünü ve kusursuzluğunu sarsacak her türlü durum ve koşulu reddetmesi gibi.

Diğerleri tarafından sevilip arzulanmaya, onay ve takdire yoğun şekilde ihtiyaç duyan Peter, büyülenmeci fantezilerin ardında doyum arayışını sürekli yenileyecek kanalların peşinde koşar, ilgi beklediği şekilde geldiğinde onu idealize ederken; aksi durumda aldığı haz azalır;

eskiden doyum sağlayan nesne ve ilişkiyi değersizleştirir, küçümser, sıkılır, huzursuz hisseder (Kernberg, 1975). Bu küçümseme nedeniyle de bir kişiye asla bağlı kalmaz. Oysa içten içe bu ihtiyacın eksikliğini duyarsa.

Annesini ölüm döşeginde ziyarete gitmeyi reddeden Peter, bu defa annesinin rolüne girerek duymak istediklerini annesine söyler: "Oğlumun ne kadar güçlü olduğunu görüyor musunuz, ölümümü bir şampiyon gibi karşıladı... Başarı basamaklarında güçsüzlere yer yoktur ve benim Peter'im güçlü bir tırmanıcıdır". Çünkü "gerçek yıldızların göz yaşları dökmek için vakti yoktur". Bu sahneyi oynarken seremoni için hazırlanmış annesinin açık tabutuna girer ve artık uğruna yaşanacak biri yoktur. Annenin sahip olduğu fallusla birlikte bu hayata dair parçasını kaybetmenin yarattığı yoğun suçluluk ve öfkesiyle birlikte hiçliğe yönelir. "Kişiliği olmayan bir adam" olmak ister. Bu evrede çekmek için yanıp tutuştuğu Kosinski'nin "Being There" (1970) romanı onun hayatını yansıtan bir film olacaktır. Narsistik kişilerin kurtulmak zorunda oldukları ve nihayet yüzleşecekleri en büyük korkuları, sevgisiz ve insanla etkileşimi içermeyen bir evrende, tatmin eden nesnelere artık yeteri kadar doyum sağlamadığı bir konumla baş başa kalmaktır (Kohut, 1971). Narsistik, artık doyum sağlayamadığı nesneyi değersizleştirmekte, kendine yeni nesnelere aramaktadır.

Bir röportaj sırasında gazetecinin "karakterlerini nasıl bu kadar iyi canlandırabiliyorsun" sorusuna "benim kendime ait bir kişiliğim yok" diyerek cevap verir: "Maskenin arkasında biri yok, aldırıldım..." (Boulting, 1980, s.11). Kendini hiçbir zaman beğenmez, aynadaki halinden hoşlanmaz. Çünkü onu onayan ve pekiştiren biri olmadıktan sonra tek başına bir anlamı, kıymeti, benliği yoktur.

Son Dönemleri: Hayat Aslında Bir Tür Algılama Halidir

Onca başarı ve ödülün ardından "Being There" filmi çekmek ise Peter'in hala aklındadır. Hayatının son dönemlerine yaklaştığından habersiz, kendi içinde geçmişin bir muhasebesini yapar. Çocukları ve ailesiyle bir aradayken yaptığı kayıtları, kendi çocukluğuna dair eski videoları seyrederek. Babasını, onun uzandığı koltuğu, onunla birlikte yaptığı şeyleri hatırlar. Hayatının son döneminde, ancak annesi öldükten sonra babayı (yasayı) anımsar ve "varlığını" kabul eder. Artık tüm karakterlerini ve alter egolarını, yeni bir ego için öldürür. Yeni karakteri ise Peter'in tam da bu gayesiyle paradoksal şekilde bir benliği olmayan, tüm hayatı televizyonda gördüğü kişileri ve şeyleri taklit etmek olan Kosinski romanından uyarılma "Chance"tir.

Romanın kahramanı Chance, doğduğu günden bu yana dışarı adımını atmamış, hayatı radyoda

duyduklarından öğrenmeye çalışan, yanında yaşadığı zengin yaşlı adamın bir süre sonra ona televizyon almasıyla tüm dünyayı televizyon ekranından seyreden ve uzaktan kumandayla istediği an kanalı çevirme “gücüne” sahip zihinsel kapasitesi sınırlı, bildiği tek şey bahçıvanlık ve çiçekler olan safça bir adamdır. Zengin ev sahibinin ölümüyle bir gün dışarı çıkar ve tesadüf eseri bir kazaya karışır. Arabayla Chance’e çarpan kişi başka bir zengin iş adamının karısı Eve’dir. Chance’in iyi giyimli ve terbiyeli olduğunu düşünerek onun varlıklı ve soylu bir ticaret adamı olduğunu düşünür. Chance’i aileye tanıtır, Chance ise bugüne kadar bildiği tek şey olan bitkilerden, bitkilerin yetiştirme koşullarından bahseder. Daha önce televizyonda seyrettiği şeyleri gündelik hayatına uyarlamaya çalışır. Etrafındaki insanlar Chance’in söylediklerini birer “metafor” olarak algılar. Onun aslında çok zeki, sessiz ve az konuşan biri olduğuna inanırlar. Eve, Chance’ten etkilenir ve zaman içinde Chance’e aşık olur. Eve’in kocası, Chance’i milyarder iş ortaklarıyla, nüfuzlu insanlarla, hatta Amerikan başkanıyla tanıştırır. Tüm Amerika Chance’in ağzından çıkacak lafları merak eder hale gelir. Film “yaşam, bir tür algılama halidir” sözleriyle; Chance’in bir şeylerden haberdar olmamanın ve hiçbir şey bilmemenin dayanılmaz hafifliğiyle suyun üzerinde yürüdüğü sahneyle son bulur.

Peter’in Chance ile arasında kurduğu analogi yine dikkat çekicidir. Peter da gençliğinden bu yana hoşuna gitmeyen bir durum olduğunda regrese olarak zorluktan kaçınmakta; tıpkı Chance gibi uzaktan kumandanın düğmesine basarak kanalı çevirmekte ve yaşamını bir tür algılama hali içerisinde geçirmektedir. “The Life and Death of Peter Sellers” filminin sonunda Peter, kendisini Chance karakteri olarak seyrederek. Film, 1979 yılında yayınlanır, annesinin biricik oğlu Peter ise 1980 yılında hayata gözlerini yumar.

SONUÇ

Yunan mitolojisinde Zeus’un oğullarından Apollo, güneşi, mantığı, akılcılığı ve sağduyuyu sembolize eder; Dionysos ise duyguların, eğlencenin, içgüdülerin, şarap ve dansın tanrısıdır. Apollo akıllı, Dionysos ise kaosu temsil eder. İki tanrı da doğadaki düzenin birbirine eşlik eden tamamlayıcıları olarak görülür (Graf, 1996; Morford ve Lenardon, 1999). Nietzsche, the Birth of Tragedy (1996) adlı eserinde bu ikili diyalektiğe bir üçüncüsünü daha dahil eder ve “trajik adamdan” bahseder. Bu kişi, gerçekliğin rasyonelliği ve hazzın doyuma ulaşmak istemesi arasındaki dengeyi temsil eder. Nietzsche burada kendini sürekli yenileyen ve var eden bir oluşu vurgular. Trajik adam gücünü, yanılısma ve gerçekliğin ikili etkileşiminden alır (Mitchell, 1988, s.197).

Bu üçlü diyalektik içinde Peter, Dionysos’la özdeşleşmektedir. Çünkü trajik adamın engellenmeye hayal kırıklığına dayanabilecek gücü varken Dionysos’un yoktur. Nietzsche’nin (1999) ilkel birlik olarak adlandırdığı ve Dionysos’çu eyleme atıfta bulunan bu ünite, çılgınlık ve bolluğu temsil eder; sanatçının var etmesindeki yaratıcılığın zemininde bu birliğin olduğunu vurgular. Sanatçı, bu bolluk içerisinde kendi yaratısını ve mükemmelliği dönüştürerek tıpkı Peter gibi sanatını ortaya koymaktadır. Film boyu, Peter Sellers’in doğumundan ölümüne hayat verdiği karakterlerin kendi yaşam öyküsüyle ne denli iç içe geçmiş ve metaforik olarak örtüştüğüne dair pek çok sembol makalede özetlenmeye çalışılmıştır. Film, finalde, Peter’in ölümünü de bir kurgu ve bir filminden alıntılanan bir sahneymişçesine seyirciye izletir.

Bu makalede farklı kuramsal perspektifler, filmin sahnelerini farklı bir bakış açısıyla ele almayı sağlamaktadır. Kuramcının bakış açısına göre içerik ve yorum da değişecektir. Tıpkı filmin en çarpıcı sahnelerinden birinde vurgulandığı gibi; çünkü “hayat aslında bir tür algılama halidir”.

KAYNAKÇA

- Boulting, J. (1980). Peter the great”. The Guardian. London.
- Freud, S. (1914). On narcissism: an introduction (s. 3-32).
- Freud, S. (1964). The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud. (J. Strachey, Ed.). Macmillan.
- Graf, F. (1996). Greek mythology: An introduction. JHU Press.
- Kernberg, O. (1975). Borderline Conditions and Pathological Narcissism. Jason Aronson, Inc.
- Kernberg, P. F. (1971). The course of the analysis of a narcissistic personality with hysterical and compulsive features. Journal of the American Psychoanalytic Association, 19(3), 451-471.
- Klein, M. (1933). The psycho-analysis of children. The Sociological Review, 25(3), 296-298.
- Kohut, H. (1966). Forms and transformations of narcissism. Journal of the American Psychoanalytic association, 14(2), 243-272.
- Kohut, H. (1971). The Analysis of Self. International Universities Press, Inc.
- Kohut, H. (1972). Thoughts on narcissism and narcissistic rage. The Psychoanalytic Study of the Child, 27(1), 360-400.
- Kohut, H. (1977). The Restoration of the Self. International Universities Press, Inc.
- Kosinski, J. (1970). Being There. Harcourt Brace.
- Lacan, J. (1997). The seminar of Jacques Lacan: The four fundamental concepts of psychoanalysis (Vol. Book XI) (The seminar of Jacques Lacan). New York: WW Norton & Company.
- Lacan, J. ve Miller, J. A. (2013). The psychoses: the seminar of Jacques Lacan. Routledge.
- Lacan, J., Miller, J. A. E., ve Grigg, R. T. (1993). The seminar of Jacques Lacan, Book 3: The psychoses 1955–1956. In Translation of the seminar that Lacan delivered to the Société Française de Psychoanalyse over the course of the academic year 1955–1956. WW Norton & Company.
- Lewis, R. (1997). The life and death of Peter Sellers. Hal Leonard Corporation.
- Mitchell, S. A. (1988). Relational Concepts in Psychoanalysis an Integration. The President and Fellows of Harvard College.

- Mitchell, S. A. ve Black, M. J. (2016). Freud and beyond: A History of modern psychoanalytic thought. Hachette.
- Morford, M. P. ve Lenardon, R. J. (1999). Classical mythology. Oxford University Press.
- Nietzsche, F. (1999). Nietzsche: The birth of tragedy and other writings. Cambridge University Press.
- Russell, G. A. (1985). Narcissism and the narcissistic personality disorder: a comparison of the theories of Kernberg and Kohut. *British Journal of Medical Psychology*, 58(2), 137-148.
- Russell, L. (1964). Stanley Kubrick. *New Left Review*.
- Sellers, M. (1981). P.S. I Love Your An Intimate Portrait of Peter Sellers. E.P. Dutton. New York.
- Sikov, E. (2003). Mr. StrangeLove: A Biography of Peter Sellers. Hachette Books.
- Winnicott, D. W. (1991). Playing and reality. Psychology Press.
- Winnicott, D. W. (2014). Through pediatrics to psychoanalysis: Collected papers. Routledge.
- Winnicott, D. W. (2018). Ego distortion in terms of true and false self. In *The Person Who Is Me* (s. 7-22). Routledge.